

Østerås bolværker fra renæssancen

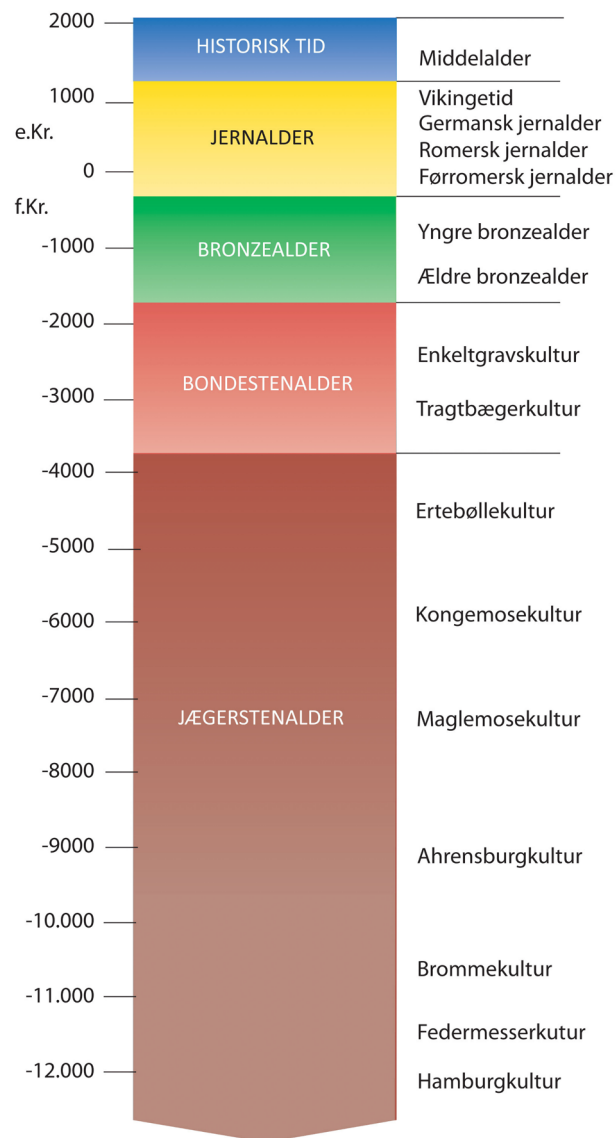
Arkæolog Kirstine Schrøder Hansen

Nordjyske
Museer
Vi giver historien liv

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i renæssancen	3
Undersøgelsens resultater	3
Sammenfatning og perspektivering	5
Hvis du vil vide mere	5

Indledning

I forbindelse med anlæggelse af 4 molokker på den sydlige side af Skipper Clement Gade blev der foretaget en arkæologisk udgravning. Ved udgravningen blev der fundet 4 faser af bolværk, der hver især har udgjort den sydlige side af den nu nedlagte Østerå. I fyldet blev der fundet et pilgrimsmærke og en 1-skilling fra 1657. De resterende fund er domineret af keramik dateret til renæssancen.

Undersøgelsens baggrund

Undersøgelsen er foranlediget af Renovation A/S' anlæggelse af en nedgravet station for 4 affaldscontainere på ca. 3 x 8 x 3 meter. Ved en besigtigelse kunne museet konstatere, at der i den vestlige del af opgravningen, som var under udførelse, var dukket toppen af et bolværk op.

Lokalområdet i renæssancen

Lokaliteten ligger inden for Aalborgs kulturarvsareal af national betydning på sydsiden af Aalborgs eneste naturlige å, kaldet Østerå. På den tid fandtes der, hvor lokaliteten er beliggende, en ågade langs Østerås sydside. Den var en sidegren til den vest for liggende og nord-syd orienterede gade Skomagergade. I nyere tid skiftede ågaden navn til Skipper Clements Gade, og i slutningen af 1800-tallet blev Østerå overdækket, hvorved Skipper Clements Gade kom til at optage også hele den tidligere ås bredde.

Fig. 1: Lokalitet 120516-206 er markeret med en rød cirkel. Østerå er endnu ikke overdækket. Nord er opad. Matrikelkort 1872.

Nord for lokaliteten og Østerå lå i middelalderen byens gråbrødrekloster. Efter klosterets nedlæggelse i 1530 overgik det store område til private borgere, der byggede bolighuse mv. Tværs over den tidligere klostergrund førtes den smalle Roldgyde, som via Roldbro gav adgang til sydsiden af Østerå.

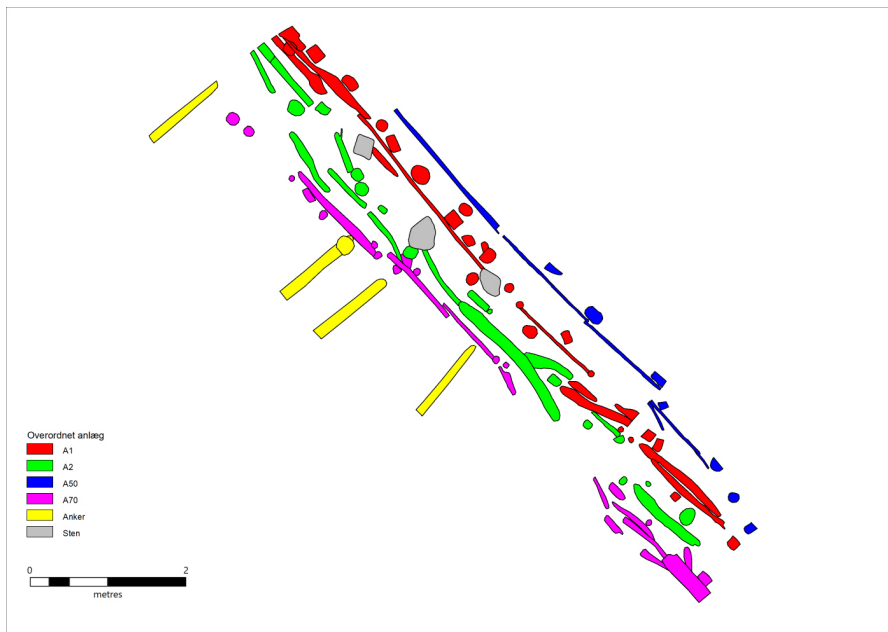
Undersøgelsens resultater

Der er på udgravningen fundet 4 faser af bolværk (fig. 2). Til den ældste fase er der fundet konstruktioner, som tolkes til at være ankre, men dette er usikkert.

Et bolværk bygges op af flere dele, og det helt klassiske bolværk ses som store pæle, der er nedrammet langt ned i undergrunden, for at kunne stå fast og stabilt. Herpå sættes tværgående planker, som agerer mur ud mod vandet. Disse sidder gerne ind mod landsiden, så de store pæle er ude i vandet. Hertil kan der komme flere mindre pæle, som holder de tværgående planker på plads. De tværgående planker er normalt sømmet fast til nogle af pælene.

Bolværket i udgravningen er mere eller mindre sådan, som omtales ovenstående, dog med nogle tilføjelser, da nogle faser er ret fragmenterede, mens andre bærer præg af reparationer. Hertil er det som skrevet meget ødelagt eller også er det i rigtig dårlig stand grundet træets naturlige nedbrydningsgrad. Træet, specielt de tværgående planker – og formentlig også mange af pælene, er genbrug fra andre byggeaktiviteter. Det har været meget normalt at genbruge træ fra andre konstruktioner til nye bolværker – oftest er det bygningstømmer eller tømmer fra skibe, der bliver brugt.

Nedenfor vil de 4 faser blive præsenteret (se fig. 2):

Figur 2: Tolkning af 4 faser af bolværk samt ankrene. Dette er hele udgravningens udstrækning. Den mørkeblå fase (A50) er tolket som den yngste fase. Herefter den røde (A1). Disse er ret intakte. De tolkede ældste faser; den grønne (A2) og pink (A70) er meget mere fragmenterede. Også af denne grund er de tolket til at være ældre, da standen sammenlignet med de yngre faser er meget anderledes. Foto: Nordjyske Museer.

- A1** er den bedst bevarede af de 4 faser. Det består af 20 pæle og diverse tværgående planker. Selvom det er det bedst bevarede, så er det kun det nederste af konstruktionen, der kan erkendes. A1 består af mindst 15 sikre egetræspæle. Pælene er alle tildannede og med tilspidset bund. A1 tolkes af de yngste faser, da det ikke tyder på, man har taget materialer fra denne fase til en endnu nyere.
- A2** består af mindst 8 sikre egetræspæle samt 8 yderligere pæle. Hertil er der 2 tværgående planker – ét af eg, det andet af lyst træ, som måske er løvtræ. Bolværket er generelt meget fragmenteret og pælene er meget mindre end i A1. De tværgående planker er også ret fragmenteret og ligger i mindre stykker.
- A50** består af mindst 2 sikre egetræspæle samt 4 pæle, som ikke kunne artbestemmes. Denne fase ligger helt inde ved udgravningsgrænsen, og derfor er det også begrænset, hvor meget af bolværket, der blev påtruffet i udgravningen. Det tolkes, at denne fase er den yngste, og derfor heller ikke en af de faser, som er blevet ødelagt, for at kunne etablere en ny.
- A70** består af 4 sikre egetræspæle. Herudover 8 pæle, som ikke kunne bestemmes, og 4 tværgående planker. Denne fase, har været den mest udfordrende at bestemme, da pælene er meget små og ses, som i A2, at det er ret ukurant i forhold til de tværgående planker.

Til denne fase er der, hvad der, meget forsigtigt, tolkes til at være ankere (fig. 2, gul markering). Et anker er en ekstra stabilisering af bolværket. De ligger som vandrette støttepæle op mod bolværket på landsiden. De respekterer

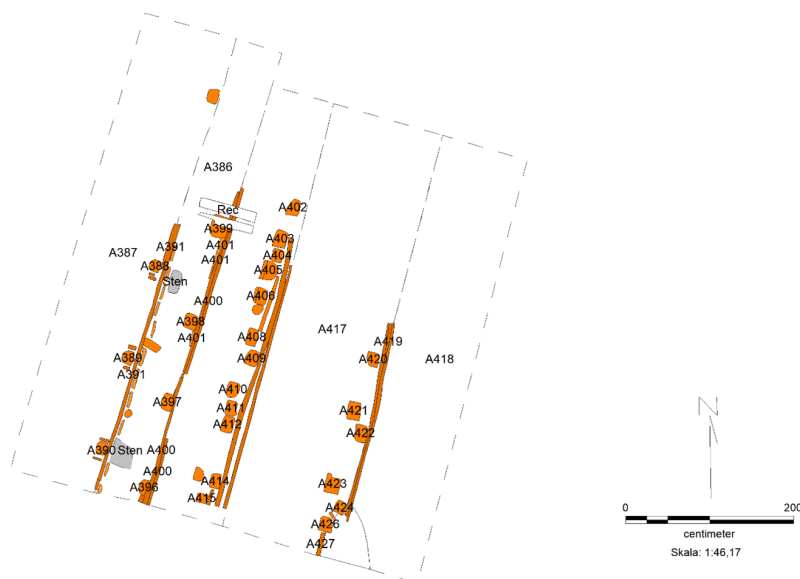
meget pænt A70-s grænse og er derfor tolket hertil. Under et af ankrene blev der fundet en pæl, som har været nedrammet meget langt ned, som ankeret har ligget på.

I fyldet mellem faserne er der blandt andet fundet et helt specielt mærke; et pilgrimsmærke (fig. 3). Det er et fragment, og har et hul, som formentlig har været så man kunne sy det på sit tøj, så mærket var synligt for alle. Pilgrimsmærket kan desværre ikke kommes nærmere nogen sikker proveniens eller datering, men er formentlig fra Danmark og fra renæssancen, hvor også de resterende fund knytter sig til.

Der er kun 40 cm mellem fase A1 og A50. Mellem A1 og A2 er der 60 cm. Mellem A2 og A70 er der helt ned til 20 cm mellemrum. Det er ikke usædvanligt, at der ses flere faser af bolværk på et meget afgrænset område. Ved udgravningen ÅHM7148 blev der fundet 4 forløb af bolværk, der hver har udgjort den østlige side af Vesterå (fig. 4).

Figur 3: Fragment af pilgrimsmærke (X46), som formodes at kunne dateres til renæssancen, hvor også bolværket stammer fra.

Figur 4: 4 forløb af bolværk, der er fundet ved udgravningen ÅHM7148, og udgør en del af den østlige side af Vesterå. Bolværket stammer fra 1700-tallet, og er dermed lidt yngre end bolværket på Skipper Clement Gade. Faserne er en smule mere ensartede, men stadig med ret forskellig karakter.

Sammenfatning og perspektivering

Spørgsmålet er, hvorfor man ser disse fænomener, og her kan formentlig være flere grunde. Specielt i Skipper Clements Gade, hvor A70 tolkes som det ældste bolværk, må de konstateres, at det er i meget dårlig stand. Derfor kan man måske se A2, som en direkte reparation heraf, hvor det måske har været nemmere at bygge et nyt bolværk, end at reparere direkte på det gamle. Det kan måske også forklare, hvorfor der kun er 20 cm imellem faserne. Andre grunde kan formentlig henvises til ønsker om en egentlig indsæring af åen, som blandt andet har været en del af byudviklingen – helt op til slutningen af 1800-tallet, hvor man endelig overdækker hele åen.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Klinge, Christian 2018: Aalborgs havn ved Gammeltorv. Nye fund af havnebolværker under Østerågade 5. *Nordjyllands Historiske Museum Årbog 2018*, s. 30-36.

Møller, Stig Bergmann 2005: Østerå – Aalborgs middelalderlige havn. I: Thomas Roland (red.): *Bolværker – fra middelalderen og nyere tid*. Næstved Museum, s. 49-60.

Udgravningsdata

Skipper Clements Gade, Aalborg

- Nordjyske Museer jnr. ÅHM7978
- Udgravningsperiode: 10. oktober 2022-11. november 2022
- Fund & Fortidsminder: 12.05.16. Sb.nr. 206
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 22/15425
- Bygherre: Aalborg Forsyning A/S, Aalborg Kommune
- Undersøgt areal: 23,5 m²
- Deltagere i udgravningen:
  - Arkæolog Kirstine Schrøder Hansen
  - Arkæolog Charlotte Marie Brühe Jensen
  - Museumsinspektør Christian Vrængmose
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Nordjyske Museer, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg